

Mediterrán és Balkán Fórum

KELET-MEDITERRÁN ÉS BALKÁN TANULMÁNYOK KÖZPONTJA

I. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

Köszöntő

2007. november 7.

KEDVES OLVASÓ!

A PTE Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja (KMBTK) által útjára indított Mediterrán és Balkán Fórum a Balkán, a Kelet-Mediterráneum és a Közel-Kelet térségét érintő kutatások eredményeit közli. Az elektronikus formával célunk az, hogy a témában érdekelteket és érdeklődőket gyorsabban tájékoztassuk a friss háttérelmzésekkel.

A Mediterráneum és Balkán rovatokban tudományos elemzések közlésére vállalkozunk, a Mozaik címszó alatt ismeretterjesztő, kulturális jellegű írásoknak adunk helyet.

A Mediterrán és Balkán Fórum lehetőséget biztosít minden tudományos igényességgel elkészített, a térséget érintő munka közlésére. A tanulmányok magyar, ill. angol nyelvűek lehetnek, terjedelmük a 20 000 karaktert (képekkel, térképekkel, ábrákkal) nem haladhatja meg. A szakmai folyóirat csak a szerkesztőbizottság által lektorált írásokat jelenteti meg.

Feliratkozás a Mediterrán és Balkán Fórumra

Amennyiben Ön szeretne feliratkozni hírlevelünkre a vatoma@gamma.ttk.pte.hu e-mail címen megadhatja annak a postafióknak a címét, ahová a hírlevelet kapni szeretné

Tartalom:

Köszöntő.....	1
Albánia, mint Olaszország geopolitikai prioritása a Balkánon.....	2
A koszovói etnikai konfliktus gyökerei és a tartomány státuszrendezési folyamatának perspektívái	7
Grófnóból királyné: albán tündérmese és realitás a korabeli magyar sajtó tükrében.....	18
Hírek.....	28
Képzésajánló.....	29
Konferenciák.....	30
3. MOVEAST Filmfesztivál.....	31

Főszerkesztő:

Dr. M. Császár Zsuzsa

Főszerkesztő-helyettes:

Kitanics Máté

Szerkesztőség:

7624 Pécs

Ifjúság útja 6.

Telefon: 72/501-531

Fax: 72/501-531

Web: <http://balkancenter.ttk.pte.hu/>

ISSN 1788-8026

Szerkesztőbizottság tagjai:

Dr. Pap Norbert (elnök)

Dr. Hajdú Zoltán

Dr. N. Rózsa Erzsébet

Dr. Hóvári János

Dr. Gáblí Cecília

Reményi Péter

Lapszerkesztő:

Vati Tamás

Felelős kiadó:

Dr. Pap Norbert

Albánia, mint Olaszország geopolitikai prioritása a Balkánon

Bagó György¹ – Hanák Béla²

Az Itáliai-félsziget és Albánia kapcsolata hosszú évszázadokra nyúlik vissza. E rövid tanulmány azonban nem kívánja elemezni a kapcsolat történetének egészét, hanem annak kizárólag legújabb szeletét, nevezetesen Olaszország és Albánia viszonyának alakulását vázolja fel az albániai szocialista rezsim bukásának időszakától kezdődően.

Egy ország földrajzi elhelyezkedése, környezete definiálja mindazokat a biztonsági kihívásokat, amelyekkel szembe kell néznie, és meghatározza azt a stratégiát, amellyel aktívan és passzívan képes az érdekeinek megfelelően formálni az adott régiót. Olaszország szempontjából értelemszerűen az Európai Unió az egyik stratégiai térség, ahol feladata, hogy az ország érdekeit minél hatékonyabban képviselje, ugyanakkor egyértelmű, hogy itt főszerepre nem törhet. A Maghreb-térség szintén fontos területe az olasz geopolitikának, ám ezen a területen is komoly versenyhelyzetben van a nála jóval potensebb országokkal (Franciaország, Spanyolország).

A legkomolyabb biztonsági kihívás Itália számára a Balkán térségéből érkezik, a menekültek áradatával, és a szervezett bűnözés erősödésével. Ráadásul ez az a terület, ahol Olaszország hagyományosan középhatalmi státuszban képes megjelenni, és amellyel kapcsolatban az olasz véleményre a nemzetközi fórumokon is igényt tartanak. Az olasz külpolitika tisztában van azzal, hogy a stabilizálódó Balkán gazdasági szempontból is komoly háttérként jelenthet Olaszország számára, és egyszersmind az EU-ban is jelentősen növeli az ország súlyát, ha egy régió „vezető hatalmaként” és mentoraként képes fellépni.³ Mindezen célok megvalósítása érdekében, véleményünk szerint földrajzi és történelmi okokból is Albánia jelentheti az olasz hídfőállást a Balkánon.

1. Az olasz-albán együttműködés

A 90-es évek elejéig Albánia elfeledett államnak tűnt, olyan országnak, amely nagyon közel fekszik ugyan Olaszországhoz, de senki sem tud róla semmit. Az úgynevezett „szocialista” rezsim összeomlása, amely Európa egyik legelnyomóbb rendszere volt, rendkívüli megrázkódtatásokkal járt. A gazdaság teljes működésképtelensége, a volt közösségi tulajdont illetően a szabadraülés beindulása, az iskolák, kórházak kifosztása, az elektromos áram, illetve a telefonvonalak ellopása és az erdők kiirtása jellemezték a „demokrácia első éveit, ezek veszélyeztették az albán nép pusztát létét. Ismail Kaderé, a leghíresebb albán kortárs író így írt ezekről az időkről: „A nép, mindazzal együtt, amitől egy nép lett, a végét járja.”

Ebben a helyzetben az olasz Fejlesztési Együttműködés – amelybe azonnal bekapcsolódott számos magánintézmény és önkéntes – vállalta fel, hogy megakadályozza

¹ Balkán tanulmányok posztgraduális képzés, II. évfolyam.

² Balkán tanulmányok posztgraduális képzés, II. évfolyam.

³ Hanák Béla: Olaszország biztonságpolitikája (2001, ZMNE szakdolgozat)

a gazdasági és társadalmi összeomlást. Az Együttműködés első fontos lépéseit a „Pellicano” és az „Alba” műveletek jelentették, amelyek megteremtették a lehetőségét és alapját az Albánia gazdasági és társadalmi fejlődését célzó együttműködésnek. A „Pellicano” művelet összehangolt segítséget nyújtott Albániának az élelmiszerellátási gondok megoldásában és az egészségügyi ellátás területén.⁴ Albániában az állampolgárok és a különböző kormányok, függetlenül a világnézetüktől, máig hálásak az olasz segítségnyújtásért. A riadói időszak elmúltával az olasz Együttműködés az első Vegyes Bizottság útján igyekezett támogatást nyújtani a strukturális reformokhoz és a gazdaság megszilárdításához. Az 1996-1998 közötti időszak a piramisjáték összeomlása következtében ismét a totális gazdasági és társadalmi káosz jegyében telt, és az olasz Együttműködésnek is újból az alapoknál kellett kezdenie, ugyanis az intézmények és a lakosság közvetlen támogatása vált szükségessé. A 90-es évek elején, a tervgazdálkodásról a szabadpiacra való áttérés kezdeti fázisában kialakult összeomlást követően, 1992 és 1996 között Albánia a gazdasági fejlődési mutatói és volumene alapján kiérdemelte a Nemzetközi Valutaalap „első osztályú” minősítését. A GDP évente 8-9%-kal nőtt, miközben az infláció a volt szocialista blokk országai közül a legalacsonyabb szinten stabilizálódott. A kiváló mutatók mögött a termelés folyamatos bővülése és az infláció kézben tartása állt.

A piramisjáték összeomlása (2 milliárd dollár veszteség a lakosság körében) következtében ismét anarchiába süllyedt országból kiáramló menekültek azonban igencsak megrontották az olasz közvélemény beállítódását az albán kérdéssel kapcsolatban, amely kezdett csupán a menekültproblémára szorítkozni. Az illegális bevándorlás jelensége együtt járt az emberi tragédiák sokaságával. Elég, ha csak az 1991-es esetre emlékszünk, amikor is 20 000 albán menekültet zártak be és tartottak embertelen körülmények között Bari stadionjában, ahonnan azután erőszakkal toloncolták vissza őket hazájukba. Az olasz média hisztériakeltése nem kevéssé járult hozzá az albánokról kialakult erőszakos és bűnöző sztereotípiá általánossá válásához, rendkívül megnehezítve az albán bevándorlók integrálódását.

A hála érzése, amelyet az albánok az olasz segítségnyújtásért táplálnak, sokszor haraggal keveredik. Ez utóbbi kiváltó oka az erős diszkrimináció, amellyel gyakran találják szembe magukat az olasz tévéműsorokban, azokban a műsorokban, amelyek a szocialista rezsim időszakában egyetlen lehetőségként az Olaszországba való kivándorlást hirdették az albánok számára.

Habár az utóbbi időben több kedvező változást is tapasztalhatunk, az országnak még van pótolni valója. Albánia ugyanis továbbra is szegény ország, ahol az egy főre eső nemzeti jövedelem rendkívül alacsony, és ahol a gazdaságban továbbra is nagy szerepet játszanak a külföldön élők hazautalásai. Sok függhet az európai közösségi rendszerekbe történő integrálódástól, de az albánoknak erre valószínűleg még jó néhány évet kell várniuk.

⁴ Barbara Minisci (2006): La cooperazione Italia-Albania, cos'è cambiato?

1. ábra: A GDP alakulása a térségben 2003-ban (Forrás: Human Development Report)

2. A 8. Korridor és az IPA (Instrument for Pre-Accession)

Az EU bővítési politikája szükségszerűen a keleti országokkal való szorosabb integrációt jelöli meg első lépésként. A szorosabb integráció szinterei elsősorban az infrastrukturális hálózatok fejlesztése terén jelenthetnének realitást, amelyben prioritást élvezne a kommunikáció és a logisztikai háttér (közlekedés, szállítás, stb.) modernizálása.

A transzeurópai hálózat (TEN-T) fejlesztése a Maastricht-i és az Amszterdami Szerződésben került megfogalmazásra, majd az UE1692/96 Határozatban már a TEN-T (benne az európai érdekeltsgű közúti, vasúti, kikötői, repülőtéri hálózatokkal) fő vonalainak meghatározása is megtörtént.

Az Európai Bizottság, három különböző páneurópai konferencia keretében fogadott el egy szándéknyilatkozatot a tíz páneurópai korridorról. A korridorok kialakításának alapelve, hogy megteremtik a kontinuitást a transzeurópai hálózatok és a keleti irányban kiépítendő csatlakozásaik között, figyelembe véve a történelmileg kialakult kereskedelmi útvonalakat. Geostratégiai és geopolitikai szempontból ezek a Korridorok kettős funkcióval bírnak. Egyfelől megkönnyítik és meggyorsítják a bővítési folyamatban érintett országok integrációját, másfelől biztosítják a közép- és kelet-ázsiai energiaforrások, illetve piacok elérhetőségét. A korridorok közül Olaszország számára egyértelműen a VIII. számú bír a legnagyobb stratégiai jelentőséggel, mivel ez gyakorlatilag a Fekete-tengert és az Adriai-tengert köti össze. (Bari/Brindisi, Durazzo/Tirana, Skopje/Sofia, Várna/Burgas). A rendszer multimodális jelleggel épülne ki, és kelet-nyugati irányban foglalná magába a szükséges kikötőket, repülőtereket, közutakat (kb. 960 km), vasutakat (kb. 1270 km).⁵

⁵ Barbara Minisci (2006): La cooperazione Italia-Albania, cos'è cambiato?

Az elmúlt években az olasz politika „elhanyagolta” a VIII. Korridor tervét, és egyéb „nagy” infrastrukturális beruházásokra koncentrált. Eközben a többi korridor kiépülése terén komoly eredmények születtek, köszönhetően az azokban érintett országok hatékony politizálásának.

2. ábra: A VIII. számú Páneurópai Korridor terve (Forrás: http://www.secretariat-corridor8.it/images/corridoio_8.jpg)

A Balkán marginalizálásának politikájába való beletörődés olasz szempontból nem vallana túl széles látókörre. Amennyiben csak az V. és a X. Korridor épül ki, kizárólag Közép-Európa irányába, úgy a Balkán országai még inkább a perifériára kerülnének. Olaszország közelsége a Balkánhoz lehetőséget, és nem elszigetelődést kell hogy jelentsen. A VIII. Korridor olyan projekt, amely nem kizárólag az út és vasúthálózat kiépítéséről szól, hanem sokkal inkább a szabad mozgást és a népek, kultúrák, vallások integrációjának előmozdítását jelenti. Jelentős tényező tehát a stabilitás, a béke és a demokrácia megteremtésében, amelyek a gazdasági fejlődés premisszái.

A 2007 és 2013 közötti időszak egyetlen biztosra vehető normatív és pénzügyi keretét – leszámítva a még életben lévő, de jelenleg pénzügyi eszközökkel nem bíró 84/01-s törvényt – az EU biztosítja, amely meghirdette a térség EU tagjelölt (vagy arra aspiráló) országai számára az IPA programot. Az IPA a PHARE, az ISPA, a SAPARD és a CARDS programok helyébe lép, pénzügyi támogatást biztosítva az intézményi rendszer kiépítésére és a határon túli együttműködések fejlesztésére. A program fő célja a korábbi

közösségi programok folytatása, hozzásegítve a térség országait az európai standardok átvételéhez, illetve biztosítani a Strukturális Alap hatékony és optimális felhasználását. És végül, de nem utolsó sorban az IPA az évtizedes konfliktust követően, hozzá kíván járulni a térség politikai stabilitásának fenntartásához.

3. A két ország együttműködéséből – magyar szemmel – levonható tapasztalatok

Az 1997-es albán destabilizáció különböző lehetséges faktorait figyelembe véve nyilvánvaló, hogy a civil társadalom létrehozásával párhuzamosan kell végrehajtani a politikai, gazdasági és törvényi reformokat. A javulás jelei egyértelműek, noha Albánia még messze van a teljes gazdasági és politikai stabilitástól, legalábbis attól, amit európai mércével annak nevezhetünk. A piacgazdaság elérése hosszabb átmeneti időt ölelt fel a vártnál. Az előzetes jóslatoknál nem vették figyelembe az országban meggyökeresedett kultúrát, amely egyes elemeiben igen távol áll az uniós értékrendtől, és amelyből levezethetőek a sajátosságok.

Olaszország az EU-ban és a NATO-ban elfoglalt helyéből kiindulva, sohasem volt azzal „vádolható”, hogy ne lenne (lett volna) tudatában saját nemzeti érdekeinek. Az ország balkáni szerepvállalásait (BiH – IFOR, SFOR, EUFOR; Koszovó – KFOR) vizsgálva kimutatható, hogy az olasz politika tisztában van azzal, hogy csupán az integrációs szervezetekben betöltött helye, szerepe alapján nem lenne képes a „kockázatos” biztonsági övezetében elhelyezkedő országok politikájának befolyásolására, amennyiben nem vállalna szerepet azok sorsának alakításában. Ebből következik, hogy Olaszország képes az európai középhatalmi státusának érdemi tartalommal történő feltöltésére, nemzetközi érdekek képviselésében, nemzeti érdekeinek alátámasztása érdekében. Mindezt úgy éri el, hogy a külpolitikából, a gazdaságból, és a védelmi szektorból induló vektorok eredője egy irányba – a fő erő kifejtés irányába – mutat, nem hagyva teret (vagy csak minimálisat) a figyelmet szétforgácsoló, a nemzetközi kötelezettségekből az országra háruló feladatok túlburjánzásának.

Olaszország balkáni szerepvállalásában valószínűleg Albánia a legfontosabb partner. Albánia ezt a jelzőt azzal érdemli ki, hogy a partnerséget fegyverek helyett józan, gazdasági megfontolásokat követő beruházásokkal teremti meg, a két ország jól felfogott érdekeit szem előtt tartva. Ugyanakkor az sem mellékes, hogy az EU eddigi bővítése az Unió „centrum országainak” kedvezett leginkább. A bővítés következő iránya (Románia és Bulgária példájából kiindulva) a „periférián”, vagyis a Balkánon fog bekövetkezni. Olaszország saját geopolitikai helyzetét értékelve, valószínűleg geostratégiai megfontolásból (is) vált a balkáni országok – ezen belül is, a már befolyási övezetében lévő legfontosabb partnerének, Albániának – mentorává. Megítélésünk szerint – a történelmi tapasztalatokból, valamint jelenlegi balkáni szerepvállalásából kiindulva – Magyarországnak még van mit tanulnia.

Irodalom:

HANÁK B. (2001): Olaszország biztonságpolitikája (ZMNE szakdolgozat) 75 p.

JEAN, C. : Geopolitica. Laterza, 362 p.

MINISCI B. (2006): La cooperazione Italia-Albania, cos'è cambiato?

(http://limes.espresso.repubblica.it/wp-content/uploads/2007/07/la_cooperazione_italia_al_.pdf)

12 p.

RÉTI GY. (2000): Albánia sorsfordulói. Aula, 419 p.

<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=1241&l=1>

<http://www.secretariat-corridor8.it/>